

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-207>

УДК 811.11-112

Марченко В.В., Марченко В.О.Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**МОВНІ ТА ПОЗАМОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
КОМІЧНОГО ДИСКУРСУ**

Анотація. Стаття присвячена лінгвістичним та екстралінгвістичним особливостям притаманним англо-мовному комічному дискурсу. Зважаючи на специфіку англо-мовного гумористичного виду дискурсу та дослідження, які вже було проведено навколо цього явища, у запропонованій роботі було систематизовано та висвітлено головні мовні та позамовні чинники комічного дискурсу на матеріалі кінематографу, зокрема було проаналізовано комічні ситуації американського телесеріалу «Друзі». Під час аналізу було визначено головні лінгвістичні особливості, які сприяють утворенню комічних ситуацій та їхньому чіткому розумінню глядачем. У статті розглянуто мовні (лексичні, морфологічні та синтаксичні) й позамовні (жести, міміка) особливості комічного. Під час аналізу було з'ясовано, що мовні чинники переважають над позамовними, оскільки їх легше сприймати та розуміти.

Ключові слова: дискурс, гумор, мовні та позамовні особливості, комічне, жарт.

Marchenko Valentyna, Marchenko Valeriia National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»**LINGUISTIC AND EXTRALINGUISTIC PROPERTIES OF COMIC DISCOURSE**

Summary. The article deals with the phenomenon of comic discourse and its features. The research is based on cinematography, in particular TV series “Friends”. Concerning the absence of a concrete definition of a comic discourse it appears more problematic, but interesting. Based on previous studies two classifications of main linguistic features of the aforementioned type of discourse are presented in the following article. The emphasis has been put on linguistic features as they are more developed and better comprehensive. After a deep analysis of current classifications of the linguistic and extralinguistic means expressing humor, the author comes to conclusion that existing categorizations are not good enough to be clearly comprehended. The means expressing humourism in the suggested classification are divided into two groups, verbal and non-verbal. The verbal features of comic discourse are analyzed on three levels, phonetical, grammatical and lexical. Each of the beforementioned means has its impact on the comprehension and translation of a joke. Meanwhile, non-verbal make it more expressive and emotional. In the given TV-series all jokes were followed by gestures and mimics. The results enable us to systematize a comprehensive classification of linguistic and extra-linguistic means of expressing humor in English comic discourse, considering peculiarities of English people mentality and the way they joke. This paper is focused on simplifying and facilitating a translation and an intercultural communication throughout comic discourse. The research investigates linguistic and non-linguistic sides of comic discourse as a way of expressing humor in sitcoms providing an analysis of their translation into Ukrainian.

Keywords: comic discourse, linguistics, extralinguistic features, sitcom, humor.

Постановка проблеми. Сучасні умови лінгвістичного дослідження дискурсу комічного вимагають окремої уваги, оскільки відіграють важливу роль у розвитку міжкультурної комунікації та її модернізації. Деталізований аналіз особливостей функціонування дискурсу надає можливість розширити розуміння мови жартів та супровідної жестикуляції. У свою чергу, таке дослідження допоможе краще сприймати англо-мовний гумор та налагодить культурний контакт між українцями та представниками англо-мовної культури.

Аналіз останніх досліджень. Питання дискурсу здавна цікавило багатьох науковців різних галузей лінгвістики: прагмалінгвістики (Т.А. ван Дейк, М.Л. Макаров), психолінгвістики (В.В. Красних), когнітивної лінгвістики (О.В. Анопіна, Л.В. Барба, Е.В. Будасі), лінгвокультурології (В.І. Карасик, О.О. Попова). Дискурсивні розвідки у вітчизняній лінгвістиці присвячені в основному вивченню окремих типів дискурсу: аргументативний (А.Д. Белова), конфліктний (О.В. Фадеева), оцінний (Н.Н. Миронова), політичний (С.Т. Онуфрив), реклам-

ний (О.С. Ткачук-Мірошніченко), юридичний (Т.А. Скуратівська), педагогічний (О.В. Коротеєва) та ряду інших типів дискурсу. Не є виключенням і комічний дискурс, який досліджується та аналізується мовознавцями різних аспектів та напрямів, оскільки гумор відіграє не останню роль в житті людей різних країн. Цей різновид дискурсу є відносно новим, тому у вивченні специфіки його функціонування лінгвісти переважно зосереджувалися на дослідженні його лексичних (О.В. Самохіна) та структурних (В.І. Карасик, О.В. Харченко) особливостей. В. Бабич, Т. Зражевська, В. Виноградов, В. Коптілов, Г. Почепцов та А. Бергсон займалися дослідженням іронії, сатири та всіх мовних засобів творення комічного на структурі тексту.

Виділення невирішених раніше проблем. У той час як основна увага вже виконаних досліджень зосереджена на лексичних та структурних особливостях комічного різновиду дискурсу, проблема інтегрованого функціонування мовних та позамовних рис англо-мовних жартів лишається розкритою неповністю, а відтак вимагає особливої уваги лінгвістів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є встановлення специфіки функціонування англомовного комічного дискурсу шляхом виявлення його мовних та позамовних особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під комічним дискурсом розуміють текст, що має певний лінгвістичний та екстралінгвістичний інвентар реалізації домінуючої глибинної комічної (сміхової) інтенції, який динамічно розгортається у ситуації сміхової та ігрової комунікації [3]. Відмінність між комічним дискурсом та текстом полягає в тому, що останній розглядається як результат мовної діяльності, а дискурс – включає в себе як когнітивні, так і динамічні процеси, ситуації та результати спілкування.

Комічне, як категорія естетики, характеризує той аспект естетичного освоєння світу, який супроводжує сміх без співчуття, страху і пригнічення. Комічне завжди смішне, але не все смішне комічне. На відміну від смішного, комічне має соціальний і суспільний сенс, зв'язаний з утвердженням позитивного естетичного ідеалу. Комічне породжує суперечності самої дійсності, тобто суспільні суперечності. Естетична природа, соціальний характер виділяють комічне з широкої сфери явищ, здатних викликати сміх [1]. Саме це зумовлює мовні та позамовні особливості гумористичного дискурсу.

На думку В.О. Самохіної, основними засобами створення комічного ефекту в жарті є різновиди мовної гри, побудованої на інконгруентності всіх мовних рівнів: на фонетичному – гра звуків (омоніми, омофони, омографи), шиболет, звукова метатеза; на лексичному – каламбури, бленди, малапропізми, оксиморони, зевги; на текстово-дискурсивному – порушення на рівні композиційної структури, введення інтертекстових елементів, збій часових планів, змішування стилів.

Англомовний гумор класифікують за мовними ознаками, а саме фонетичними, граматичними та стилістичними.

На фонетичному рівні виділяють такі засоби: ономатопія, шиболет, графони та пароніми. Гіперболічне перебільшення розміру виражається фонетичним прийомом ономатопії – подовженням приголосних звуків з метою справити велике емоційне враження [3].

«What do you call a hippopotamus who's been carrying elephants across a river all day?»

«A tired hippopotamus»

Шиболет – фонетичний засіб створення інконгруентності і, відповідно, комізму (тобто порушення вимови або діалект) [3]: ситуаційна омофонія *bearings* та *earings*, яка використана в наступному прикладі при номінації топоніму:

Phoebe: I'm sorry I'm late. I couldn't find my bearings.

Rachel: You mean your earrings?

Phoebe: What did I say?

Також у якості фонетичних засобів в анекдоті вживаються графони і пароніми в поєднанні з невербальними засобами:

«No, fat-head, I said GUERILLA, not GORILLA tactics»

Слова-пароніми *guerilla* і *gorilla* зрозумілі лише за письмовою формою, на слуховому рівні їх легко сплутати.

На граматичному рівні мовні засоби поділяються на морфологічні та синтаксичні. До розділу морфології входять жарти, в яких характеристики класів англійських слів або особливих пунктів подаються гумористично, до них належать займенники, числівники, вигуки, звуконаслідувальні слова, присудки, однорідні члени речення, звертання, питальні речення, вставлені та парцельовані конструкції. Наприклад, комічна ситуація з двозначністю займенників, коли адресат зробив вигляд, що не зрозумів запитання:

Ross: Okay, Joey, now it's your turn, tell me two pronouns.

Joey: Who? Me?

Щодо синтаксичних конструкцій, то вони складаються в більшості випадків з двозначних та омонімічних конструкцій. У наступному прикладі зміст жарту базується на повторюванні лексичної одиниці та паралелізмі подій між «вчора» та «сьогодні», між «знову» та «все ще»

Joey: You're smoking again?

Chandler: Well, actually, yesterday I was smoking again. Today, I'm smoking still.

Парцеляція сприяє сегментації фрази. Речення, поділене на сегменти, набуває комічного характеру, коли в його складі наявні фразеологізми, багатозначні слова, пароніми, евфемізми, емоційно-забарвлені слова, власні назви, метафори, омоніми, оксиморони [5]:

Monica: Well, actually, I didn't eat mine. It's still in the bathroom.

Щодо стилістичного рівня, то реалізуючи прагматичну функцію всі стилістичні фігури можуть вважатися засобами творення комічного, оскільки це і є їхньою ціллю.

Згідно з М. Ріффатером, стилістичний контекст становить відрізок тексту, перерваний появою елемента, що має по відношенню до цього контексту ознаку непередбачуваності, що й утворює стилістичний прийом – ефект обманутого очікування. Також дослідник зазначає, що стилізація має на меті відтворити мовні особливості людей, що належать до різних соціальних прошарків або національностей, а стилістичний контекст створюється за допомогою конвергенції – зосередженні на невеликому текстовому просторі комічного жанру різних стилістичних засобів, серед яких епітет – найулюбленіший прийом [4]:

Joey: I want a girl who is smart, nice and beautiful.

Phoebe: Say, you don't want one girl only, you want three.

У комічних текстах присутній також ефект сарказму: другий персонаж гостро насміхається над «нереальним» бажанням приятеля знайти собі дружину, яку той собі уявив за допомогою епітетів. Сарказм полягає в тому, що у однієї дівчини не може бути відразу стільки позитивних якостей.

Тексти комічного не завжди висвітлюють той факт, що англійці є стриманою в поведінці нацією, що в свою чергу створює певний парадокс. Свою емоційність вони висловлюють за допомогою епітетів, часто дають завищену оцінку як співрозмовнику, так і всьому, що відбувається, використовуючи велику кількість різноманітних емоційно навантажених лексем: *great, excellent, perfect, gorgeous, wonderful, brilliant, superb, fantastic.*

Перебільшення за допомогою епітетів характерні для мовлення англійців, функція яких – створити ефект обманутого очікування. Наприклад:

Ross: *You are beautiful. You are adorable. You are sweet, fine, wonderful. You're everything, that's good.*

Janice: *Oh, you flatterer, how you exaggerate.*

Ross: *Well, that's my story, and I'll stick to it.*

Епітети-синоніми в цьому прикладі створюють ефект перебільшення, навмисно вигаданого образу коханої, яка такою не є. Гіперболічність також експліцитно виражена висловленням «*how you exaggerate*».

Через те, що основною метою епітета є надання емоційної оцінки іменнику, посиленню можливості зображення і виразності визначеного слова/слів, він властивий тексту англомовного анекдоту, який є емоційно-яскравим згустком гумористичного сюжету. Отже, типологічною особливістю епітета в анекдоті є його прагматична функція на створення комічного ефекту, тому епітет може виступати суб'єктивно-оціночним компонентом: він дає позитивні, негативні, іронічні оцінки, спрямовані на розв'язання ситуації в бік створення гумористичної ситуації [4].

Особливу роль у процесі спілкування відіграють невербальні засоби, оскільки вони підсилюють та, одночасно, дублюють мовну комунікацію. До їхніх функцій також відносяться підтвердження чи заперечення інформації, доповнення змісту та акцентуація важливої інформації в момент спілкування. Саме вони дають можливість зрозуміти справжні почуття і думки співрозмовника, оскільки їх поява обумовлена імпульсами підсвідомості, і відсутність можливості підробити дані імпульси дозволяє довіряти цій мові більше, ніж вербальному каналу спілкування [7].

Невербальні засоби вираження емоцій в англійській мові виконують експресивно-регулятивну роль у процесі комунікації, яка полягає у створенні психологічного контакту між партнерами, збагаченні значення слів та експресії емоцій [6].

Щодо психомоторних засобів вираження емоцій (жестів, постав тіла і т.п.), вони не мають значення поза вербальним висловлюванням, а тому виконують функції супроводу та підсилення [6]. У зв'язку з цим, основні функції всіх невербальних засобів експресії емоцій зводяться до: повторення того, що вербально сказано; заміну частини вербального повідомлення невербальним засобом; доповнення або уточнення вербально оформленого повідомлення через невербальне; протиріччя/

заперечення вербального твердження невербальним способом; наголошення на певних словах.

Гумористичні мовні дії є двоступеневими комунікативними рівнями і можуть бути представлені першої позицією у схемі, що складається з чотирьох можливих варіантів:

- 1) жартівлива інтенція – жартівлива реакція,
- 2) жартівлива інтенція – серйозна реакція,
- 3) серйозна інтенція – жартівлива реакція,
- 4) серйозна інтенція – серйозна реакція [1].

Гумористичний ефект досягається завдяки ключовій ролі невербального компоненту у випадку взаємодії за принципом координації, коли і вербальна, і невербальна складові містять ідентичну базову інформацію, яка є семантично односпрямованою та інформативно ідентичною. Інакше кажучи, зміст репліки і на вербальному, і на невербальному рівні гіпотетично є мінімально достатнім для збереження дискурсивної цілісності діалогу [6]. Дискурсивну цілісність діалогу не буде порушено, якщо опустити вербальну або невербальну складову, але комічний ефект буде втрачено [7].

Janice: *I love this artichoke thing. Don't tell me what's in it. The diet starts tomorrow. [laughing]*

Комічний ефект базується на підкреслюванні жарту власним сміхом, без його використання жарт повністю втрачає зміст, адже немає нічого смішного в тому, що людина сідає на дієту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дискурс комічного характеризується специфічними мовними рисами (мовні маркери гумору, сатири, сарказму, іронії, трагікомічного), тематичною та стилістичною специфікою, певними стереотипними уявленнями, які формуються ціннісними домінантами та ключовими концептами, що відображають менталітет нації, соціальної групи або особистості, особливі жанри та форми, інструментарій трансформацій комічного (мовні та позамовні механізми), та інтенсифікаторів комічного (стилістично-риторичні прийоми, стереотипні уявлення, асоціативні механізми) тощо. До основних засобів створення комічного ефекту відносяться різновиди мовної гри відповідно до мовного рівня, фонетичного, лексичного та граматичного. Щодо експресивно-регулятивної ролі, то вона реалізується завдяки емоціям, які є певним психологічним контактом між партнерами. Використання жестів, емоцій та міміки, як невербальних компонентів комунікації, є важливим фактором творення комічного в англомовному комічному дискурсі.

Список літератури:

1. Бабич В.М. Лінгвокраїнознавча інтерпретація англомовного тексту. Київ : Либідь, 1990. 153 с.
2. Пропп В.Я. Проблемы комизма и смеха. Москва : Искусство, 1976. 282 с.
3. Самохіна В.О. Проблема типології англомовних жартів. Лінгвокогнітивні аспекти малих текстів : [кол. монографія] / за ред. проф. С.О. Швачко. Суми : Вид-во СумДУ, 2008. С. 113–123.
4. Риффатер М. Критерии стилистического анализа. Москва : Прогресс, 1979. Вып. IX. С. 69–97.
5. Кузьмич О. Я. Мовні засоби творення комічного. М-во Освіти та науки України, Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки. Луцьк, 2015. URL: https://ra.eenu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/06/Kuzmich-O.-YA_dysertatsiya.pdf (дата звернення: 30.10.2019).
6. Шумейко О.В. Невербальні засоби вираження емоцій в сучасній англійській мові. Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна. 2012. URL: http://www.rusnauka.com/26_SSN_2010/Philologia/71523.doc.htm (дата звернення: 05.11.2019).
7. Солощук Л.В. Невербальні компоненти комунікації як засоби створення комічного ефекту у сучасному англомовному дискурсі. Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна. 2017. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/1_v_soloshchuk_non-verbal_components_of_communication_as_means_of_creating_the_comic_effect_in_the_modern_english_discourse.pdf (дата звернення: 10.11.2019).

References:

1. Babych, V.M. (1990). Lingvokrainoznavcha interpretatsija angломovного teksty [Linguistic interpretation of English texts]. Kyiv: Lybid.
2. Propp, V.Ia. (1997). Problemy komizma i smekha [Problems of the comical and laughter]. Saint-Peterburg: Aletheia.
3. Samokhina, V.O. (2008). Problema typologii angломovnykh zhartiv [Problems of typology of English jokes]. Lingvokognityvni aspekty malyh tekstiv [Lingvo cognitive aspects of small texts]. [collective monograph]. S.O. Shvachko ed. Sumy: National University of Sumy.
4. Rifatter, M. (1979). Kryterii dlya stilisticheskogo analiza [Criteria for stylistic analysis']. Moskow: Progress, vol. 10.
5. Kuzmych, O.Ia. (2015). Movni zasoby tvorennja komichnoho [Linguistic means of expressing humour]. EENU: Lutsk. Retrieved from: https://ra.eenu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/06/Kuzmych-O.-YA_dysertatsiya.pdf
6. Shumeiko, O.V. (2012). Neverbalni zasoby vyrazhennja komichnogo v anglijskij movi [Non-verbal means of expressing humor in English]. ChNU : Chernivtsi. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/26_SSN_2010/Philologia/71523.doc.htm
7. Soloshchuk, L.V. (2018). Neverbalni komponenty komunikatsiji iak zasoby stvorennja komichnogo u suchasnomy angломovnomu dyskursi [Non-verbal components of communication as means of causing comic effect in modern English discourse]. KNU n/a N.V. Karazin. Kharkiv, Ukraine. Retrieved from: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/l_v_soloshchuk_non-verbal_components_of_communication_as_means_of_creating_the_comic_effect_in_the_modern_english_discourse.pdf